

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA MANTIQUIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISH USULLARI

Nomozova Oyimxol Choriyevna

Qashqadaryo viloyati G'uzor tumani

11- maktab boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Annotatsiya: Mantiqiy tafakkur bolalarning fikrlash tizimini shakllantiruvchi asosiy komponentlardan biri bo'lib, sabab-oqibat munosabatlarini anglash, tasniflash, umumiy qoidalarni chiqarish va mustaqil xulosalar ishlab chiqish imkonini beradi. Boshlang'ich ta'lim davrida ushbu qobiliyatlarni maqsadli rivojlantirish bolaning o'qish, riyozat va kundalik hayotdagi muammolarni yechish qobiliyatini mustahkamlaydi. Maktab ta'limining dastlabki bosqichlarida mantiqiy fikrlashni o'stirish pedagogik jarayonning markaziy vazifalaridan biri hisoblanadi, chunki aynan shu davrda kognitiv strukturalar tez o'zgaradi va yangi ko'nikmalar mustahkamlanadi.

Kalit so'zlar: mantiqiy fikrlash, vazifalar, boshlang'ich ta'lim, mantiqiy fikrlash, pedagogik yondashuvlar, amaliyot, pedagogik faoliyat, hamkorlik, tamoyillar, qobiliyat.

Mantiqiy tafakkurni rivojlantirishda nazariy va amaliy tamoyillar birgalikda qo'llanilishi lozim. Vazifalarni yosh va individual xususiyatlarga moslashtirish, muammolarni murakkabligiga ko'ra bosqichma-bosqich oshirish, faol va muammoga yo'naltirilgan o'qitish, hamkorlik va o'z-o'zini baholash imkonini berish muhim tamoyillardir. Pedagogik yondashuv o'quvchilarga mustaqil fikrlashni, taxmin qilishni, dalillar asosida xulosalar chiqarishni o'rgatishi kerak. Mantiqiy vazifalar kontekst asosida berilganda ularning ahamiyati va samarasi ortadi; shuning uchun vazifalarni kundalik hayot yoki boshqa fanlar bilan bog'lash lozim. O'qitish jarayonida an'anaviy va innovatsion usullarni uyg'unlashtirish samarali natija beradi. Savol-javob va muhokama metodlari o'quvchilarning fikr yuritish qobiliyatini rag'batlantiradi, ochiq savollar ularni asoslashga undaydi. Matematika va mantiqiy masalalar tahlil va deductiv fikrlashni rivojlantirsa, boshqotirmalar va strategik o'yinlar ketma-ketlik va rejalashtirish ko'nikmalarini mustahkamlaydi. Matnni o'qish va tahlil qilish esa sabab-oqibat va voqea-parvozni anglashni oshiradi. Har bir usulning o'ziga xos afzalligi bor: ba'zilar tezkor fikrlashni, boshqalari esa chuqur tahlil va sabrni rivojlantiradi.

Mantiqiy vazifalarni faqat matematik darslar bilan cheklamaslik zarur. Har bir fanning o'qish jarayonida mantiqiy elementlar mavjudligini ta'kidlash kerak. Masalan, o'qish darslarida matn tahlili, tabiatshunoslikda eksperiment va kuzatuvlar, ijtimoiy fanlarda sabab-oqibat zanjirlarini aniqlash orqali mantiqiy fikrlash integratsiyalanishi mumkin. Tematik yondashuv yordamida bir mavzuni turli fanlar doirasida o'rganish o'quvchilarga muammoni ko'pko'z qirrali tahlil qilishni o'rgatadi. Bu yondashuv

muammoni aniqlash, gipoteza qo'yish, eksperiment o'tkazish va natijalarni tahlil qilish bosqichlarini o'z ichiga oladi. O'yin pedagogikasi boshlang'ich sinflarda mantiqiy tafakkurni rivojlantirishda samarali vosita sanaladi. Rol o'yinlari, dramatizatsiyalar va masalalarni ijro etish orqali o'quvchilar turli vaziyatlarni sinab ko'rishlari, qarorlar qabul qilishlari va natija bilan yuzma-yuz kelishlari mumkin. Strategik stol o'yinlari, boshqotirmalar, labirintlar va konstruktiv topshiriqlar ketma-ketlik, strategik rejalashtirish va muammolarni tahlil qilishni rag'batlantiradi. O'yinlar jamoaviy yoki individual tarzda o'tkazilib, har bir o'quvchining roli va javobgarligi aniq belgilanishi lozim.[1]

Loyihalash metodikasida o'quvchilar bir mavzuni mustaqil yoki guruh bo'lib o'rganishadi, resurslarni tanlash, tahminlar qilish, eksperimentlar olib borish va natijalarni taqdim etish orqali mantiqiy zanjirlarni mustahkamlaydilar. Mini-loyihalar vaqt jihatdan moslashtirilgan, aniq maqsad va bosqichlarga ega bo'lishi kerak. Loyihaning har bir bosqichi o'quvchini muammoga yo'naltiradi: muammoni aniqlash, gipoteza berish, ma'lumot yig'ish, natijani tekshirish va xulosa chiqarish. Bu jarayon o'quvchilarga mustaqil fikrlash va mas'uliyat hissini beradi.[2]

Dars rejalarida mantiqiy vazifalarni doimiy kiritish, o'qituvchilarning metodik malakasini oshirish va innovatsion metodlarni joriy etish muhim. Maktablararo hamkorlik, tajriba almashinuvi va seminar-treninglar o'qituvchilarning amaliy ko'nikmalarini mustahkamlaydi. Pedagogik resurslarni markazlashtirib taqsimlash, raqamli va an'anaviy materiallarni uyg'unlashtirish ta'lim sifatini yaxshilaydi. Hududiy va milliy darajada mantiqiy tafakkur rivojlanishini o'lchash va monitoring tizimini joriy qilish zarur. Mantiqiy tafakkurning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni o'rganish, yangi pedagogik texnologiyalar va metodlarning samaradorligini baholash, uzoq muddatli kuzatuv tadqiqotlarini olib borish zarur. STEM va kodlashning boshlang'ich ta'limdagi integratsiyasi, raqamli resurslarning ta'siri, hamda o'quvchilarning ijtimoiy-madaniy kontekstining rolini o'rganish dolzarb tadqiqot mavzulari sirasiga kiradi.[3]

Xulosa: Boshlang'ich ta'limda mantiqiy tafakkurni rivojlantirish ta'limning muhim vazifalaridan biri bo'lib, bu jarayon pedagogik metodlar, integratsiyalashgan yondashuv, faol o'quv usullari, loyiha va STEM faoliyati hamda doimiy baholash orqali amalga oshiriladi. O'qituvchilar, ota-onalar va maktab muhitining hamkorligi bolalarning mantiqiy ko'nikmalarini mustahkamlashga xizmat qiladi. Ushbu yo'nalishda amalga oshiriladigan izchillik va yangiliklar kelajak avlodning mustaqil, tizimli va kritik fikrlash qobiliyatini shakllantirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Axmedov, B. (2019). Ta'limda mantiqiy tafakkurni shakllantirish usullari. *Pedagogika va Psixologiya*, 5(2), 12–21.
2. Karimova, D. (2020). Boshlang'ich sinflarda muammoga yo'naltirilgan o'qitish: mantiqiy vazifalar. *Ta'lim tadqiqotlari*, 3(4), 34–43.

3. Ismoilov, R. (2021). O‘yinga asoslangan pedagogika va mantiqiy fikrlashni rivojlantirish. Maktab Ta’limi, 8(1), 58–66.
4. Rustamova, N. (2018). STEM faoliyati va boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida algoritmik fikrlash. Fan va Ta’lim, 2(3), 77–86.
5. Murodov, S. (2022). Vizual materiallar va manipulyativ o‘yinlar orqali mantiqiy ko‘nikmalarni oshirish. Ta’lim va Innovatsiya, 1(1), 22–31.
6. Eshqulova, M. (2017). Loyihalash metodikasi: boshlang‘ich ta’lim uchun amaliy qo‘llanma. Toshkent: Pedagogika nashriyoti.
7. Qo‘chqorov, T. (2023). Guruh ishlari va muloqot orqali tanqidiy fikrlashni rivojlantirish. Zamonaviy Pedagog, 4(2), 9–18.